

УДК 371.1(075.8)

К. І. ПРИХОДЧЕНКО (д-р пед. наук, проф.)

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,

Т. І. ЛЮРІНА (канд. пед. наук, проф.)

ДВНЗ «Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького»,

І. С. ВЕРЕД (викладач)

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЯК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розглядаються теоретичні засади та їх практичне втілення в роботу майбутніх педагогів під час їх навчання у вищих навчальних закладах. Акцент робиться на оновленні освітніх методик, на поглибленні особистісно-орієнтованого навчання. Підготовка студентів повинна проходити з використанням оповідання, кластерного підходу і недиспарантності. Всі названі види педагогічної дії на студентів складають суть концепції поетапного формування розумових дій і спрямовані на оптимальне і ефективне управління процесом навчання.

Ключові слова: *нарративні знання, ситуація успіху, професійна компетентність, кластерний підхід у педагогічній діяльності, недиспарантність у становленні особистості.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Найвища цінність суспільства – людина. Україна підтримала Концепцію ООН про сталий людський розвиток як напрям дій на XXI століття. Одним із складних і багатогранних завдань, визначених у Національній доктрині розвитку освіти України у XX ст., в найбільшій у світі благодійній програмі «Intel» «Навчання для майбутнього», є створення умов для формування духовно багатой особистості, громадянина нової епохи, модернізація освіти відповідно до потреб сьогодення. Підготовці студентів педагогічних спеціальностей, майбутніх фахівців, слід приділяти особливу увагу. За словами відомого українського педагога І. А. Зязюна, педагогіка – це наука, яка стоїть на стику всіх людинознавчих наук.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивченням питання підготовки майбутніх викладачів у професійних ВНЗ займалися такі учені, як І. Краснощок, Н. Мазур, В. Сластонін, Р. Монарьов, В. Квас, Л. Тихонов, М. Бабенко, О. Ткаченко, Т. Д'яченко, В. Радул, І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос, В. Семиченко, Н. Тарасенко та інші [1-14]. Науковців цікавили різні аспекти підготовки педагогічних кадрів, зокрема: формування професійної культури студента [5,8,10,11]; саморозвиток майбутнього вчителя [4, 8, 9, 12, 14]; соціальна зрілість молодого вчителя [5, 12]; рівень підготовки студентів педагогічних вузів [8; 9, 14]; історія становлення та розвитку професій педагога вищої школи [2]; становлення педагогічної майстерності [7, 8] тощо. Однак структурно-функціональні компоненти спецдисциплін педагогічного профілю представлені в наукових працях, на наш погляд, недостатньо. Саме цей напрямок і обирається для подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Розглянувши роботи вітчизняних учених та ближнього зарубіжжя, виокремимо коло питань для заглиблення в питання підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності в якості педагога. Для цього увага акцентуватиметься: на викладанні спеціальних дисциплін та на загальнонауковій підготовці студентів педагогічних вузів. Основною метою ставимо – націлити майбутніх фахівців на роботу з різними віковими категоріями дітей, їх вихованістю, навченістю, обізнаністю з навколишнім середовищем, адже XXI ст. об'явлено ЮНЕСКО «Століттям освіти». А, за висловом науковця Г. Науменка, хто володіє освітою, той володіє всесвітом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна освіта потребує педагога-гуманіста, якого дослідниця І. Сілютіна називає «майстром людинознавчих наук». Відповісти цьому призначенню може тільки той, хто володіє культурою відчуття й сприймання, слова та поведінки, взаєморозуміння й спілкування, нарешті, готовністю до педагогічної діяльності. На наш погляд, підготовка студента як майбутнього педагога обов'язково повинна здійснюватися з використанням нарративних знань, тобто позитивного життєвого досвіду інших людей, які пройшли той чи інший професійний шлях, з метою

створення ситуації успіху для студентів, по суті виступаючи моделлю їхньої подальшої активної соціальної дії. «У діалектико-матеріалістичній філософській традиції категорія активності розглядається як загальна властивість матерії, що виражається: 1) у її здатності до саморуху; 2) у здатності змінювати інші об'єкти; 3) у здатності розвивати певні внутрішні стани, що актуалізують природу об'єкта під дією зовнішніх впливів» [6, с.14]. Великий позитивний ефект будуть мати приклади, зв'язані з іменами учених рідного краю, навчального закладу, в якому навчаються майбутні педагоги.

Другою складовою підготовки студентів у профільних ВНЗ є кластерний підхід до здійснення передачі знань студентам як партнерство науки і практики. Під кластером передбачається організаційна форма об'єднання зусиль зацікавлення сторін у напрямку підвищення їх конкурентоспроможності, взаємо- і саморозвиток суб'єктів кластеру в процесі роботи над проблемою. Наступним чинником здійснення викладацької діяльності є недиспарантність, тобто відсутність нейтральності навчального змісту відносно процесу становлення особистості. Якщо це педагогічний ВНЗ, то і приклади червоною стрічкою на всіх дисциплінах повинні бути зв'язані різнобічно з майбутньою професією студентів, розвивати пізнавальну самостійність, волю та світоглядні якості, прагнення до самоосвіти і студентів, і викладачів. Підвищений інтерес до останньої розвиваючої особистісної якості почав проявлятися у 60-70 роках ХХ ст. і не знижується до теперішнього часу. Самоосвіта займає домінуючі позиції серед інших видів діяльності. Педагогічні технології повинні передбачати навчання дією: студенти вчать самостійно виконувати реальні практичні завдання (проекти), розглядати педагогічні ситуації, які мають фреймову структуру, тобто поелементно ускладнюючись, набувають досвіду, вчать як у викладача, так і один в одного, вирішують проблемні психолого-педагогічні ситуації. Саме шляхом досконалої організації самоосвітньої діяльності постійно розвивається професійна майстерність. Всі названі види педагогічного впливу на студента складають суть концепції поетапного формування розумових дій і спрямовані на оптимальне та ефективне управління процесом навчання, тобто педагог виступає не тільки в ролі інформанта, а являється також фасилітатором – тим, хто управляє процесом розвитку студента. «Цілісне уявлення про професійне формування майбутнього вчителя передбачає, що оволодіння професією і професійне вдосконалення є складовими процесу самореалізації людини. Водночас головною ідеєю безперервної освіти є спроможність фахівця до професійно-особистісного вдосконалення. Як основний механізм реалізації професійного формування майбутнього вчителя ми розглядаємо його професійно-особистісний саморозвиток» [4, с. 9]. Виходячи з вищесказаного, учені виділяють шість ведучих якостей схильності до педагогічної діяльності, які треба розвивати в студентському середовищі: комунікабельність; перцептивні здатності – професійна прозорливість, вміння сприймати і розуміти іншу людину; динамізм – властивість активно позитивно впливати на іншого, менш впевненого в собі індивіда; емоційна стабільність – вміння володіти собою; вміння зберігати самоконтроль, саморегуляцію в будь-яких ситуаціях, незалежно від сили зовнішніх впливів, які провокують емоційний зрив; оптимістичне прогнозування розвитку особистості студента з орієнтацією на позитивні його якості; креативність – здатність до творчості, до генерування незвичайних ідей, до відмови від традиційних схем, до швидкого вирішення проблемних ситуацій. Як суб'єкт професійної культури викладач ВНЗ повинен: виявляти мотиваційну і практичну готовність до виконання різних педагогічних функцій; володіти діапазоном професійного педагогічного мислення, його категоріально-понятійним і концептуальним апаратом; мати високий рівень володіння знаннями фахового предмета, здатність трансформації предметного впливу в діяльнісно-комунікативну форму; володіти сучасними технологіями виконання різних педагогічних функцій – інтелектуально-формуючими, функціями наукового і педагогічного аналізу; мати науково-дослідницький потенціал; демонструвати саморозвивальну активність [5, с.13].

Прояв особистості майбутнього фахівця демонструється його залученням до культури, в процесі якого виробляються механізми самоконтролю. Якщо індивіду надається відносна свобода вибору, виникає відповідальність за цей вибір. Взаємодія індивідуальної відповідальності та суспільних вимог і є першоелементом моральності. Орієнтація майбутнього фахівця, якому надається місія навчання і виховання інших, сприяє формуванню ціннісних основ життя – добра, істини, краси. Важливий і інший принцип – принцип суб'єктності – максимального розвитку властивості особистості усвідомлювати своє «Я» у взаємодії з іншими людьми та світом. Третій принцип – прийняття кожного як даність, збереження по відношенню до кожної особистості (незалежно від її успіхів, розвитку, стану, здібностей) поваги, розуміння і довіри. Студент, який обрав фаховий профіль педагога, повинен пам'ятати: організація виховної і навчальної діяльності повинна супроводжуватися або вінчатися ситуацією успіху, яку повинен пережити кожен студент чи учень.

Ситуація успіху ученими бачиться як суб'єктивне переживання досягнень, внутрішня задоволеність особистості самою участю в діяльності, власними діями та одержаними результатами.

В теорії А. Маслоу з п'яти основних типів потреб – фізіологічних, безпеки, соціальних, успіху, самовираження, які формують ієрархічну структуру поведінки особистості, як бачимо, необхідність бути успішними стоїть на четвертому місці. Дана потреба являється задоволеною не просто проголошенням успіху певної людини, а й процесом доведення роботи до успішного завершення. Існує три основних процесуальних теорії успішності мотивації: теорія надій, теорія справедливості та модель Портера-Лоулера, згідно з якою результативність продовжує задоволення. Звідси, потреби викликають активність, мета, діяльність, дії, задачі – проміжні операції. В цьому заключається специфіка людської поведінки відношення між власне діяльністю і діями, які реалізують її і відповідають меті. За Амосовим, людина – це найскладніша система, якій властиві саморегулювання, самонавчання і самоконтроль. Ці теорії студент педагогічного ВНЗ повинен засвоїти глибоко і свідомо, бо без них не обійтися в практичній професійній діяльності. Особистісний смисл виступає міцним фундаментом внутрішнього світу людини як складноорганізоване збирання життєвого досвіду.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, критеріальними характеристиками майстерності викладача повинні бути: ціледоцільність (за напрямом діяльності), продуктивність (за результатами), діалогічність (за характером відношень зі студентами), оптимальність (за вибором засобів), творчість (за змістом діяльності).

Другий міжнародний гуманітарний форум «Відродження, оновлення і розвиток людини» вважає життєво необхідним створення комфортного середовища для виховання, освіти та самореалізації особистості. А педагогічна діяльність є ціледіяльністю, тобто діяльністю з організації діяльності іншої людини з метою її розвитку.

Подальшого вивчення потребує питання самодостатності вузівських дисциплін для професійної підготовки студентів, приведення у відповідність змісту навчальних програм із профільних дисциплін, які забезпечували б стійку підготовку випускників ВНЗ до роботи на виробництві.

Список використаної літератури

1. Бабенко Т. Зміст інформаційної культури майбутнього вчителя історії / Т. Бабенко // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 23-26.
2. Д'яченко Т. Історія становлення та розвитку професії педагога вищої школи / Т. Д'яченко // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 76-78.
3. Квас В. Самодостатність вузівських дисциплін для професійної підготовки студентів / В. Квас // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 20-23.
4. Краснощок І. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя як складова педагогічної освіти / І. Краснощок // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 9-11.
5. Мазур Н. Зміст професійної культури викладача вищої школи / Н. Мазур // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 12-14.
6. Монарьов Р. Особливості категорії «соціально-професійна активність особистості майбутнього вчителя» / Р. Монарьов // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 14-17.
7. Педагогічна майстерність: підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Л. Кривонос та ін.]; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.
8. Приходченко К. І. Творча майстерність учителя як основа його професійної діяльності / К. І. Приходченко. – Донецьк: ДУіШ, 2011. – 144 с.
9. Радул В. В. Соціальна зрілість молодого вчителя / В. В. Радул. – К.: Вища школа, 1997. – 269 с.
10. Слостенин В. А. Формирование профессиональной культуры учителя / В. А. Слостенин. – М.: Прометей, 1993. – 177 с.
11. Слостенин В. А. Рефлексивная культура и профессионализм учителя / В. А. Слостенин // Педагогическое образование и наука. – 2005. – № 3. – С. 37-43.
12. Смирнова І. М. Формування інформаційної культури майбутніх учителів початкових класів: Дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / І. М. Смирнова; Ізмаїльський державний гуманітарний університет. – Ізмаїл, 2004. – 189 с.
13. Тихонов Л. М. Университетская система подготовки учителей / Л. М. Тихонов // Развитие национальной системы подготовки педагогических кадров. – Мн., 1994. – 12 с.

14. Ткаченко О. Зміст етнопедагогічної компетентності вчителя-вихователя / О. Ткаченко // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 36-38.

Стаття надійшла до редакції 26.06.2013

К. И. Приходченко

ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет»,

Т. И. Люрина

ГВУЗ «Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого»,

И. С. Веред

ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет»

Психолого-педагогические основы подготовки студентов как будущих специалистов

В статье рассматриваются теоретические основы инновационных технологий и их практическое воплощение в работу будущих педагогов во время их обучения в высших учебных заведениях. Акцент делается на обновлении образовательных методик, на углублении личностно-ориентированного обучения. Подготовка студентов должна проходить с использованием повествования, кластерного подхода и недиспарантности. Все названные виды педагогического воздействия на студентов составляют суть концепции поэтапного формирования умственных действий и направлены на оптимальное и эффективное управление процессом обучения.

Ключевые слова: *нарративные знания, ситуация успеха, профессиональная компетентность, кластерный подход в педагогической деятельности, недиспарантность в становлении личности.*

K. Prikhodchenko

Donetsk National Technical University,

T. Lyurina

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,

I. Vered

Donetsk National Technical University

Psycho-pedagogical Basis of Training Students as Future Professionals

The paper considers theoretical basis of innovative technologies and their implementation into future teachers vocational training in higher education. Emphasis is made on renewal of teaching methods and student-centered learning enhancing.

Students should be trained with the use of narration, that is, the positive experience of others, who have been successful in their career, in order to create a situation of success for students. Examples of scientists associated with the names of students' native land, establishment, where future teachers are trained, will have powerful positive effect.

The second component of students training is the cluster approach. A cluster means an organizational form of combining efforts of interested parties in the direction of improvement of their competitiveness.

These kinds of pedagogical influence on students are at the heart of the concept of gradual formation of mental actions, aimed at efficient and effective management of learning process. Organization of educational activities must be accompanied by a situation of success that every student has to go through.

Key words: *narrative knowledge, situation of success, professional competence, cluster approach to teaching.*